

Natuurbescherming op Texel en veranderingen in de vogelstand

Adriaan Dijkse

Het is dr. Jac. P. Thijsse geweest die Texel als 'natuureiland' heeft ontdekt en bekendheid heeft gegeven.

Niet lang nadat hij tegen het einde van de vorige eeuw ruim twee jaar op het eiland woonde, begon hij een reeks publikaties. Het waren enthousiaste beschrijvingen over de natuur van Texel. Vooral in het tijdschrift 'De Levende Natuur' en later (1927) in het Verkade album Texel konden veel Nederlanders lezen over wat er op Texel allemaal te genieten en te ontdekken was aan natuur.

Thijsses idee was, dat als maar voldoende mensen geïnteresseerd raakten in de natuur en daarvoor naar het eiland wilden komen, men die natuur beter zou gaan beschermen.

En inderdaad, in de eerste helft van deze eeuw kocht 'Natuurmonumenten' heel wat gebieden aan. Ook was het vooral aan Thijsse te danken dat Staatsbosbeheer niet nog veel meer duinen met dennen beplante. Nee, er werden zelfs Staatsnatuurmonumenten in het duingebied opgericht.

Het is amusant te lezen hoe hij de toenmalige directeur van Staatsbosbeheer voortdurend pluimen op z'n hoed steekt en paait door hem in het bestuur van Natuurmonumenten te halen. Een groot succes natuurlijk, want Staatsbosbeheer was in die tijd hoofdzakelijk een 'ontginingsmaatschappij'.

De keerzijde

Al in de jaren dertig echter ziet ook Thijsse dat de toestroom van steeds meer toeristen, al lang niet alleen meer natuurbeschermers maar ook 'badgasten', ook negatieve kanten kan hebben voor de natuur. Hij waarschuwt tegen 'winzucht' bij de Texelaars en beveelt de beheerders van natuurgebieden zelfs aan hier en daar prikkeldraad neer te zetten!

Ook de Texelaar Drijver (oud-secretaris van Vogelbescherming), die in 1934 een boek over de Texelse vogelwereld publiceerde, waarschuwt al dat wij zuinig moeten zijn op natuur en landschap en er voor moeten waken niet de kip met de gouden eieren te slachten.

Wij moeten inderdaad wel heel blij zijn dat in die tijd de meeste natuurgebieden op Texel

Het paradepaardje van De Muij is de Lepelaar.

Foto: Paul van Gaalen.

ingesteld zijn. In de jongste tijd wordt daar niet veel meer aan gedaan, zeker niet door de plaatselijke overheid.

Het gemeentebestuur vindt in feite dat er natuur genoeg is op Texel. Bij nieuwe plannen wordt, na protest, steeds naar een middenweg, een compromis gezocht (zo de protesten niet in z'n geheel worden afgewezen) en dat betekent dat er steeds weer een stukje natuur of kwaliteit verdwijnt. Van enig ecologisch inzicht is al helemaal geen sprake. Erger nog, men vindt de natuurgebieden en natuurbescherming in de eerste plaats belangrijk omdat het mensen naar Texel trekt.

Dit laatste kwam onlangs weer eens duidelijk aan het licht bij de 'golfbaankwestie'. Een grote maatschappij die honderden huisjes voor de verkoop nabij De Cocksdorp had neergezet wilde heel wat geld steken in de aanleg van een golfbaan in de directe omgeving. Men had het oog laten vallen op lage duintjes in het overgangsgebied van duin naar polder. Veel goedkoper natuurlijk dan landbouwgrond.

Voor dit natuurwetenschappelijk belangwekkende gebied werd ooit een procedure gestart om het onder de natuurbeschermingswet te brengen. Op een onduidelijke plaats is die aanvraag 'verzand', kennelijk ten onder gegaan in reorganisaties en privatisering. Toch was de aanvraag heel terecht, want in het desbetreffende gebiedje broedde soms een kwart tot een derde van alle Texelse Velduilen!

Geen probleem voor B. en W. en het grootste deel van de gemeenteraad, men werkte van harte aan de golfbaanplannen mee. Of het nu gevaar loopt voor een Rode-lijst-vogelsoort of niet.

'De 'greens' konden wel om de duintjes heen gelegd worden', en 'golfbanen dat zijn pas rustige stukjes natuur', zijn dan de argumenten.

En zo kan het gebeuren dat een grote maatschappij die om z'n project beter aan de man te brengen in een gigantische reclamecampagne met prachtige luchtfoto's laat zien hoe dicht zijn huisjes bij het natuurgebied De Slufter liggen, met graagte meewerkt om een ander stukje natuur om zeep te brengen. Als de huisjes maar verkocht worden!

Gelukkig dacht de Provincie er anders over en zijn de plannen (voorlopig) van de baan.

Wij zien dit soort 'verkoop van de natuur' overigens in het klein ook. De VVV-gids staat vol met aanprijzingen, zoals: vlak bij de natuurgebieden, vlak bij De Muij, De Slufter, Waalenburg en dergelijke. Dat mag natuurlijk best, maar als al die mensen die aan de natuur geld willen verdienen, de natuur ook

Een nieuwe vaste broedvogel voor Texel is de Grote Bonte Specht.

Foto: Henk Harmsen.

eens integraal zouden willen beschermen...

Echter vooral onder invloed van een sterke agrarische lobby worden tot nu toe alle plannen voor een nationaal landschap en een nationaal park De Texelse Duinen, resoluut afgewezen. Eens was dat de grote wens van Thijsse: de gehele Nederlandse duinen, één groot nationaal park.

Het gemeentebestuur verkondigt tot nu nog steeds dat het bestemmingsplan buitengebied voldoende bescherming biedt en verdere regelgeving niet nodig is. Maar het plan biedt, voor zover het niet de specifieke natuurgebieden betreft, nauwelijks enige garantie tot blijvende bescherming van natuur en landschap en wordt passend gemaakt voor bijna alle economische en technologische ontwikkelingen. Dit geldt bijna in nog sterkere mate voor het bestemmingsplan Waddenzee.

Ten aanzien van enkele 'politiek gevoelige' punten zoals het kamperen bij de boer, bleek dat bij de gemeente niet eens de intentie aanwezig was toe te zien op de regels van het bestemmingsplan.

Op het eiland hebben zich een intensieve landbouw en veeteelt ontwikkeld die hoogwaardige producten afleveren. De toestand van het oppervlaktewater is er dan ook naar: zo ongeveer het slechtst van heel Noord-Holland boven het Noordzeekanaal.

De agrarische sector lijkt helaas nog steeds

In de groeisfeer te zitten. Er moet meer opbrengst komen, er mag eigenlijk geen halve meter grond af. De voorgestelde relatienotagebieden zijn ruim een jaar geleden dan ook bijna volledig uitgekleeft en tot op een minimum teruggebracht.

Minstens net zo erg is dat recreatiebazen vinden dat Texel met z'n natuur en landschap een 'verouderd produkt' biedt. De laatste jaren is men derhalve bezig met het bedenken van steeds nieuwe en grotere attracties en evenementen om mensen naar Texel te lokken. Dit begeleid door promotiecampagnes, die het af en toe met de waarheid niet zo nauw nemen. Op Texel kan alles, is alles mooier, is het strand beter, smaakt de kaas lekkerder, is alles gezonder. De slogan 'Texel-surfeiland' heeft gelukkig nooit opgang gevonden, maar is een teken aan de wand.

Naar voorbeeld van elders, worden grote recreatieterreinen ingericht en zo begint het eiland steeds meer te lijken op 'gemiddeld' Nederland. Natuurlijk, het eiland is nog landelijk en er is nog veel 'groen', maar de kwaliteit wordt steeds minder. De echte natuur, de min of meer ongeschonden ecosystemen zijn teruggedrongen in de reservaten. En ook daar kunnen alle invloeden van buitenaf natuurlijk niet geweerd worden (verontreinigd water, re-

creatiedruk, geluidsoverlast door vliegtuigen).

Zo zijn er nog maar weinig dagen in het voorjaar en zomer dat je bij een wandeling door bijvoorbeeld De Mulj of De Slufter niet voortdurend het irriterende gebrom van sportvliegtuigen (paraspringactiviteiten op het vliegveld in Eijerland) hoort.

De grote beheerders van de natuurreservaten op Texel, 'Natuurmonumenten' en Staatsbosbeheer, doen er natuurlijke alles aan te houden wat ze hebben. Vooral Staatsbosbeheer echter moet onder grote maatschappelijke druk nogal eens concessies doen wat betreft het behoud van natuurgebied en landschappelijke waarden.

Het toestaan van plezierjacht op alle terreinen van deze instantie is uiteraard een doorn in het oog van elke natuurliefhebber. Waarbij we moeten opmerken dat Staatsbosbeheer daar ook maar weinig aan kan doen. Het is immers nog steeds de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het ministerie van Landbouw en Visserij dat dit stukje beheer stevig in handen heeft en, kennelijk door jagers beheerd, nog niet denkt aan verbieden van plezierjacht in Staatsnatuurgebieden.

De voortdurende reorganisaties, bezuinigingen en verzelfstandigingsplannen hebben bovendien geen goed gedaan aan het natuurbeheer in de duinreservaten. Door perso-

Nu de meertjes op De Hors geheel verzoet zijn en er riet groeit vindt de Roedomp er weer een broedplaats.

Foto: Mike Weston.

De Bonte Vliegenvanger bracht het in 1987 weer eens tot een incidenteel broedgeval.

Foto: A. Smit.

neelsinkrimping zijn ook het toezicht en de voorlichting in de terreinen (excursies) sterk beperkt.

Goed nieuws kregen wij binnen van Natuurmonumenten. Het Waterschap Texel heeft voor negen ton De Schorren verkocht aan Natuurmonumenten, die tot dusver alleen pachter van dit gebied was. Het beheer was al vooral gericht op het behoud van de vogelrijkdom, maar naast de tachtig hectare hoge kwelder, de feitelijke 'Schorren', omvat het gekochte gebied een groot deel slik en zand vanaf de Krassekeet ter hoogte van De Bol tot een punt een kilometer benoorden De Cocksdorp.

Enkele kleine (potentiële) broedplaatsen van sterns zullen op dit onder hoge recreatiedruk staande wad nu dus ook beschermd kunnen gaan worden.

Vogels

Na dit wat sombere beeld dat in z'n algemeenheid waarschijnlijk voor heel wat landelijke gebieden in Nederland opgaat, zal bij u ongetwijfeld de vraag rijzen: 'Hoe zit het met de vogels op dit moment op Texel?'. Ondanks alles zijn dat er natuurlijk toch nog wel veel. Daar hoeft niemand bang voor te zijn. De ligging van het eiland langs de noordwestkust tussen Noordzee en Waddenzee garandeert nu eenmaal altijd een grote stroom van doortrekkers. Door de veelheid aan landschappen

en de vele reservaten (ruwweg een kwart van de oppervlakte van Texel) kunnen talrijke soorten nog leefruimte vinden.

Maar zoals overal elders is men ook in de reservaten toch niet in staat de achteruitgang van kwetsbare soorten te stoppen, en vooral de kwaliteit van natuur en landschap is buiten de strikte reservaten enorm verminderd. Wij kunnen natuurlijke niet alle veranderingen in de vogelwereld van Texel in dit bestek behandelen. Daarom een aantal opmerkingen over enkele kenmerkende of opvallende broedvogels.

Het ontstaan van de meertjes op De Hors op Texels zuidpunt, heeft enkele soorten broedvogels op het eiland teruggebracht. Nu deze plaatsen geheel verzoet zijn en er een redelijke rietkraag groeit, vinden Fuut en Roerdomp er weer een broedplaats. De eerste nu al met zo'n 10-15 paren. De Roerdomp, die ook de aangrenzende Geul heeft geannexeerd, met twee of drie paren. Door de reeks strenge winters overigens werd in 1987 slechts één ongepaard mannetje vastgesteld.

Een nieuwe vaste broedvogel voor Texel is de Grote Bonte Specht. In 1978 wist de soort zich eindelijk definitief in het bos te vestigen. De eerste aanplantingen daarvan vonden plaats rond het eind van de vorige eeuw. Het kostte de soort dus zo'n tachtig jaar om het Texelse bos te vinden. Na de vestiging werden de open plaatsen snel opgevuld: in 1979

al drie paren, in 1980 negen paren en daarna steeds boven de tien paren met een voorlopig maximum van 21 broedparen.

De Zwarte Roodstaart zette z'n opmars in Noord-Holland tot op het eiland door. Hij lijkt nu een vaste broedvogel te zijn met jaarlijks een paar of vijf.

De Bonte Vliegenvanger bracht het in 1987 weer eens tot een incidenteel broedgeval, terwijl een broedpoging van de Roodmus werd vermoed.

Het paradepaardje van het natuureservaat De Muij, de Lepelaar, doet het daar niet meer zo goed, maar dat vindt z'n oorzaak misschien in het feit dat veel paren een andere plaats hebben gezocht. Plotseling vestigde de soort zich buitendijks in het natuurgebied De Schorren. Deze kolonie in de kweldervegetatie groeit nog steeds en daardoor is het totale Texelse aantal nog ruim boven de 50 paren gebleven.

Met de kwetsbare weidevogelsoorten gaat het niet goed. In 1985 werd de milieu-inventarisatie van de provincie Noord-Holland op Texel uitgevoerd en die verschaft ons ook veel gegevens van het cultuurland. Gecombineerd met gegevens van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten kunnen wij voor dat jaar redelijke totaalaantallen voor het hele eiland noemen.

In bovenstaand rijtje worden die gegevens vergeleken met de aantallen uit 1974, genoemd in ons boek 'Texel, Vogeleiland'.

	1974	1985
Slobeend	86	68-138
Zomertaling	7	9-9
Kemphaan	30	7 + ?
Grutto	429	305-389
Tureluur	490	315-356
Watersnip	36	10-11

(voor 1974 worden minimaantallen vermeld, voor 1985 minimum- en maximaantallen).

Een weinig positief beeld dus! Alleen de Zomertaling lijkt zich te kunnen handhaven, maar deze soort had al eerder een enorme terugslag gehad. In 1948 broedden er nog meer dan 35 paren op Texel.

Uiteraard was de stand van de andere soorten in 1974 al veel lager dan in de tijd van Thijssen en Drijver.

Andere soorten die in dit tijdsbestek van elf jaren duidelijk in aantal afnamen, zijn onder andere Blauwe Reiger, Torenvalk, Patrijs, Strandplevier (nog maar enkele paren), Vissdief en Dwergstern, Rans- en Velduil, Graspieper en Veldleeuwerik, Grote Lijster, Paapje, Rietzanger, Wielewaal en Rietgors.

Uiteraard zijn er ook wel positieve zaken te melden, ook als wij de echte cultuurvolgers niet meerekenen. Wij noemden al enige nieuwe broedvogelsoorten. Soorten die zich sinds 1974 redelijk tot goed wisten te handhaven, zijn onder andere Wintertaling, Eider-

De Zwarte Roodstaart zette zijn opmars tot op het eiland door.
Foto: A.C. Zwaga.

Alles wijst er op dat de Zwarte Specht als nieuwe broedvogel op Texel kan worden verwacht.
Foto: Harry Koks.

eend, Boomvalk, Bontbekplevier, Kluut en Grote Stern en Noordse Stern.

Een opvallende maar in Nederlands verband gezien niet verrassende toeneming zien we bij soorten zoals Krakeend en Tafeleend, Grauwe Gans en Gele Kwikstaart. En uiteraard bij de meeuwen, dat wil zeggen vooral bij de Zilver- en Kleine Mantelmeeuw, terwijl zowel in 1986 als in 1987 een broedpoging van de Zwartkopmeeuw plaatsvond.

Ook de kiekendieven doen het voorlopig goed, dat wil zeggen als wij de Grauwe Kiekendief even vergeten. Die soort broedde in 1974 voor het laatst op het eiland. De vestiging van de Blauwe Kiekendief in 1978 is natuurlijk verheugend, maar maakt naar mijn smaak het verlies van zijn ranke familiegeenoot niet helemaal goed. Intussen heeft de Blauwe Kiekendief de plaats van de Grauwe Kiekendief wel helemaal overgenomen. In 1986 en 1987 telden de reservaatwachters van Staatsbosbeheer respectievelijk elf en acht paren.

De aantallen van de Bruine Kiekendief, een in landelijk verband gezien veel gewonere soort, hielden gelijke tred. Deze soort is al heel lang broedvogel op ons eiland, maar maakte in het begin van de jaren zeventig een dieptepunt mee. Er broedde in 1974 slechts

één paar! Daarna steeg het aantal broedvogels snel tot naar liefst vijftien paren in het afgelopen jaar.

Alles wijst er op dat wij een volgende nieuwkomer in het nu vijftig tot negentig jaar oude bos mogen verwachten: de Zwarte Specht. Enkele jaren geleden nog een heel incidentele gast, maar nu kunnen wij deze soort geregeld zien en vooral horen. Zowel in het voorjaar van 1986 als dat van 1987 verbleef een eenzaam exemplaar in het bos. Druk roepend werd het hele bos afgezocht naar een partner. Helaas nog tevergeefs. Later in het seizoen maakte de specht zelfs zwerftochten over heel Texel en dook hij bijvoorbeeld ook op in de bosjes op De Hoge Berg.

Ook in de winter van 1987-1988 verbleef het (een ?) mannetje in het bos en op het moment dat u dit leest heeft Texel er misschien wel weer een broedvogelsoort bij!

Voor diegenen, die graag meer gedetailleerde kennis willen nemen van de 'ups en downs' in Texels vogelwereld, is het misschien aardig te vertellen dat voorbereidingen voor het samenstellen van een nieuw avifaunistisch overzicht in volle gang zijn en dat getracht zal worden het boek het volgende jaar te doen verschijnen.

■ Adriaan J. Dijkse, Rommelpot 7, 1797 RN Den Hoorn, Texel.